

UCHWAŁA

składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego

Dnia 23 marca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Świecki (przewodniczący)

SSN Małgorzata Gierszon

SSN Piotr Mirek

SSN Barbara Skoczowska

SSN Andrzej Stępka (sprawozdawca)

SSN Małgorzata Wąsek-Wiaderek

SSN Paweł Wiliński

Protokolant Weronika Woźniak

przy udziale prokuratora Prokuratury Regionalnej w Katowicach Krzysztofa Urgacza
delegowanego do Prokuratury Krajowej

w sprawie **M. W.**

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu

w dniu 23 marca 2023 r.,

przedstawionego na podstawie art. 82 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie
Najwyższym (Dz. U. z 2018 r., poz. 5 ze zm.) wniosku składu trzech sędziów Sądu
Najwyższego z dnia 21 września 2022 r. (V KK 40/22) o rozstrzygnięcie przez skład
siedmiu sędziów Sądu Najwyższego wątpliwości co do wykładni prawa w zakresie
dotyczącym następującego zagadnienia prawnego:

**„Czy zawarte w art. 4 ust. 1 *in fine* ustawy z dnia 30 sierpnia
2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich
oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r., poz. 1165)
sformułowanie „stosuje się przepisy dotychczasowe”, odnosi się
zarówno do przepisów o charakterze procesowym, jak i
materialnym - w tym do art. 13 - zawartych w zmienianej ustawie
z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach**

nieletnich (Dz.U. z 2010 r., Nr 33, poz. 178, z późn. zm.), czy też wyłącznie do przepisów o charakterze procesowym zawartych w tejże ustawie?”.

podjął uchwałę:

Zawarte w art. 4 ust. 1 *in fine* ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r., poz. 1165) sformułowanie „stosuje się przepisy dotychczasowe” odnosi się zarówno do przepisów o charakterze procesowym, jak i materialnym.

UZASADNIENIE

Problem prawny, przedstawiony w pytaniu Sądu Najwyższego w składzie zwykłym, powstał na tle następującego układu procesowego:

Prokuratura Rejonowa w W. oskarżyła M. W. urodzonego [...] 1993 r. - który w chwili czynu ukończył 15 lat i dwa miesiące - o to, że w dniu 2 grudnia 2008 r. w W., działając wspólnie i w porozumieniu z D. Ś. i nieletnią O. P., z zamiarem bezpośrednim dokonania zabójstwa A. P., po uprzednim uzgodnieniu okoliczności czynu, wziął nóż i poszedł z D. Ś. uzbrojonym w noże i maczetę do domu pokrzywdzonego przy ul. [...], do którego pozostawiwszy otwartą furtkę i drzwi wejściowe oraz wskazując miejsce pobytu ojca - umożliwiła im wejście O. P. oczekująca przed domem, gdzie w sypialni używając noży zaatakował A. P. i zadając nimi ciosy po całym ciele, w wyniku czego spowodował u w/w powstanie kilkudziesięciu ran kłutych i ciętych, zasinień i otarć naskórka na całym ciele, które skutkowały jego zgonem z powodu wykrwawienia, tj. o czyn z art. 148 § 1 k.k.

Sprawa była pięciokrotnie rozpoznawana przez Sąd Okręgowy we Włocławku, przy czym trzykrotnie wydane zostały wyroki skazujące, i tak:

1. wyrokiem z dnia 19 grudnia 2011 r., w sprawie II K 75/09, Sąd Okręgowy we Włocławku uznał oskarżonego M. W. za winnego popełnienia zbrodni z art.

148 § 1 k.k. i za ten czyn na podstawie art. 148 § 1 k.k. wymierzył mu karę 15 lat pozbawienia wolności. Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z dnia 27 września 2012 r., sygn. akt II AKa 245/12, uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania;

2. wyrokiem z dnia 31 października 2013 r., w sprawie II K 112/12, Sąd Okręgowy we Włocławku uznał oskarżonego M. W. za winnego zbrodni z art. 148 § 1 k.k. i za to, na podstawie art. 148 § 1 k.k. wymierzył mu karę 12 lat pozbawienia wolności. Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z dnia 30 kwietnia 2014 r., sygn. akt II AKa 75/14, uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania;
3. wyrokiem z dnia 27 lutego 2015 r., w sprawie II K 46/14, Sąd Okręgowy we Włocławku uznał oskarżonego M. W. za winnego zbrodni z art. 148 § 1 k.k. i za ten czyn na podstawie art. 148 § 1 k.k. w zw. z art. 10 § 3 *in fine* k.k. w zw. z art. 60 § 6 pkt 2 k.k. - skazał go na karę 6 lat pozbawienia wolności, na poczet której zaliczył oskarżonemu okres rzeczywistego pozbawienia wolności od dnia 5 grudnia 2008 r. do 30 kwietnia 2014 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z dnia 22 października 2015 r., sygn. akt II AKa 167/15, uchylił zaskarżone orzeczenie i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu we Włocławku do ponownego rozpoznania.

Po rozpoznaniu po raz czwarty sprawy Sąd Okręgowy we Włocławku wyrokiem z dnia 7 listopada 2018 r., w sprawie II K 118/15, przyjmując, że nieletni M. W. swoim działaniem polegającym na tym, że w dniu 2 grudnia 2008 r. w W., działając wspólnie i w porozumieniu z D. Ś., z zamiarem bezpośrednim usiłował pozbawić życia A. P. w ten sposób, że uzbrojony w nóż i przebrany wszedł z D. Ś. - również wyposażonym w nóż, do domu A. P. przy ul. [...] (dzięki pozostawieniu przez O. P. otwartej furtki do posesji i otwartych drzwi do domu oraz wskazaniu przed tą posesją przez wyżej wymienioną, w którym pokoju przebywa jej ojciec - przez co działał wspólnie i w porozumieniu z O. P.), a następnie do sypialni, w której D. Ś. zadał A. P. uderzenia nożem po całym ciele, przy czym M. W. widząc sposób i skutki ataku współnika na pokrzywdzonego, pod wpływem przekonania wewnętrznego zrezygnował z zabicia pokrzywdzonego, gdyż na wydane przez D. Ś. polecenie, zamiast uderzyć nożem w pokrzywdzonego, celowo trafił nożem w

rękę D. Ś., przy czym pokrzywdzony zmarł w wyniku wykrwawienia spowodowanego ranami zadanyymi przez D. Ś., czym wyczerpał znamiona czynu karalnego z art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 148 § 1 k.k. - na podstawie art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. umorzył przeciwko nieletniemu postępowanie.

Wyrok powyższy zaskarżył w całości na niekorzyść M. W. prokurator, podnosząc m.in. zarzuty:

1. błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia polegającego na uznaniu, że M. W. nie może odpowiadać na zasadach określonych w art. 10 § 2 i 3 k.k., podczas gdy prawidłowo zgromadzony w sprawie materiał dowodowy wskazuje, że właściwości i warunki osobiste oskarżonego, które cechowały go w czasie czynu, predestynowały go do poniesienia odpowiedzialności karnej;
2. obraży art. 13 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich - w brzmieniu obowiązującym przed 2 stycznia 2014 r. - w zw. z art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1165), poprzez niezastosowanie tych przepisów w przedmiotowej sprawie.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z dnia 19 sierpnia 2020 r., w sprawie II AKa 307/19, uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Rozpoznając po raz piąty sprawę Sąd Okręgowy we Włocławku, na posiedzeniu w dniu 15 grudnia 2020 r., postanowił na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. umorzyć postępowanie wobec M. W. oraz kosztami procesu obciążyć Skarb Państwa (sprawa II K 43/20). W uzasadnieniu postanowienia Sąd *a quo* wyraził pogląd, że sformułowanie art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw: „Do postępowań w sprawach nieletnich wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, z wyłączeniem postępowań wykonawczych, stosuje się przepisy dotychczasowe”, wskazuje w istocie, iż przepis ten zawiera regułę intertemporalną dotyczącą zmian w obrębie przepisów o charakterze procesowym.

Powyższe postanowienie Sądu Okręgowego we Włocławku z dnia 15 grudnia 2020 r. - zaskarżone zażaleniem przez prokuratora - Sąd Apelacyjny w Gdańsku utrzymał w mocy postanowieniem z dnia 2 lutego 2021 r., w sprawie II AKz 1312/20, dzieląc stanowisko Sądu *a quo* oraz argumentację powołaną na jego uzasadnienie. Sąd odwoławczy uznał za trafne stanowisko Sądu pierwszej instancji, że przepis przejściowy art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw, ma charakter procesowy i nie odnosi się do art. 13 u.p.n, który ma charakter materialnoprawny - ponieważ precyzuje przesłanki ukarania nieletniego sprawcy czynu karalnego - co implikuje konieczność stosowania reguł kolizyjnych właściwych dla prawa materialnego, a w konsekwencji uznanie, iż wobec uchylecia tej normy, niezastosowanie jej w stosunku do M. W. jest dla niego względniejsze.

Od powyższego postanowienia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku kasację wywiódł Prokurator Generalny zaskarżając je w całości na niekorzyść M. W.

Prokurator Generalny zarzucił m.in. rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie przepisów prawa procesowego i materialnego, tj. art. 433 § 2 k.p.k., art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z. 2013 r., poz. 1165) w zw. z art. 1 § 1 pkt 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2018 r., poz. 969 t.j.) oraz art. 13 tej ustawy w brzmieniu obowiązującym do 1 stycznia 2014 r., polegające na zaniechaniu przeprowadzenia przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku należytej, odpowiednio pogłębionej kontroli odwoławczej i utrzymaniu w mocy niesłusznego postanowienia Sądu Okręgowego we Włocławku, wydanego z rażącym naruszeniem tych przepisów w sytuacji, gdy przepis przejściowy ustawy nowelizującej, tj. art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw, przy zachowaniu wskazanych w nim niezbędnych warunków w postaci wszczęcia i niezakończenia postępowania wobec nieletniego sprawcy czynu karalnego w chwili wejścia w życie tej ustawy, mimo uchylecia z dniem 2 stycznia 2014 r. obowiązywania art. 13 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, jako przepis specjalny, umożliwiał wymierzenie kary określonej w przepisach ustawy Kodeks

karny, z obligatoryjnym zastosowaniem dobrodziejstwa nadzwyczajnego jej złagodzenia, dorosłemu sprawcy czynu karalnego z art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 148 § 1 k.k., popełnionego przed dniem 2 stycznia 2014 r., co nie sprzeciwia się zasadzie *prioritas legis mitior (lex mitior agit)* w odniesieniu do sprawców czynów karalnych enumeratywnie wymienionych w art. 10 § 2 k.k.

Prokurator Generalny wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Postanowieniem z dnia 21 września 2022 r., Sąd Najwyższy w składzie zwykłym na podstawie art. 82 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1904 ze zm.) przedstawił składowi siedmiu sędziów Sądu Najwyższego do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości co do wykładni prawa, wyrażone w pytaniu prawnym: Czy zawarte w art. 4 ust. 1 *in fine* ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r., poz. 1165) sformułowanie „stosuje się przepisy dotychczasowe”, odnosi się zarówno do przepisów o charakterze procesowym, jak i materialnym - w tym do art. 13 - zawartych w zmienianej ustawie z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2010 r., Nr 33, poz. 178, z późn. zm.), czy też wyłącznie do przepisów o charakterze procesowym zawartych w tejże ustawie?

W uzasadnieniu postanowienia Sąd Najwyższy wskazał, że na tle rozpoznawanej sprawy rysują się dwa poglądy prawne, co do wykładni wskazanego przepisu przejściowego. Zgodnie z pierwszym z nich, art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw, ma charakter procesowy i odnosi się wyłącznie do przepisów procesowych znowelizowanej ustawy dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, a zatem wywołuje skutki prawne tylko w odniesieniu do zawartych w niej norm prawnych o takim charakterze. Natomiast według drugiego poglądu, przepis ten ma charakter mieszany i obejmuje swoim zakresem zarówno przepisy procesowe, jak i materialne, zawarte w znowelizowanej ustawie z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w

sprawach nieletnich, w tym również art. 13 tej ustawy.

W pisemnym stanowisku prokurator Prokuratury Krajowej wniósł o podjęcie uchwały, następującej treści: Zawarte w art. 4 ust. 1 *in fine* ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r., poz. 1165) sformułowanie „stosuje się przepisy dotychczasowe”, odnosi się zarówno do przepisów o charakterze procesowym, jak i materialnym.

W uzasadnieniu swojego stanowiska prokurator Prokuratury Krajowej wskazał na charakter ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, zmienionej ustawą z dnia 13 sierpnia 2013 r., zawierającą sporną interpretację przepisu przejściowego. Obejmuje ona bowiem przepisy o charakterze procesowym, materialnym oraz wykonawcze. Kompleksowość tej regulacji uzasadnia potrzebę i racjonalność redagowania przez ustawodawcę w aktach prawnych dotyczących postępowania w sprawach nieletnich przepisów przejściowych o charakterze mieszanym, obejmującym swoim zakresem zarówno przepisy materialne, procesowe, jak i wykonawcze. Skoro ustawodawca, w treści art. 4 ust. 1, wyłączył wprost z uregulowań ustawy kwestie związane z postępowaniem wykonawczym, nie określając przy tym innych warunków stosowania dotychczasowych przepisów - zasadnym jako uznanie, że zapis ten odnosi się do pozostałego zakresu ustawy - tj. przepisów zarówno materialnych, jak i procesowych.

Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów zważył, co następuje.

Poprzedzając zasadniczą w niniejszej sprawie argumentację, mającą na celu zobrazowanie powstałych na tle rozpoznawanej sprawy poważnych wątpliwości co do wykładni przepisów prawa, warunkujących wydanie w niej prawidłowego rozstrzygnięcia, wskazać należy, że legitymacja prawna Sądu Najwyższego do wystąpienia z zagadnieniem prawnym wynika z treści przepisu art. 82 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1904, z późn. zm. - dalej jako uSN).

Brzmienie przepisu art. 82 § 1 uSN wskazuje, że sięgnięcie po formułę przedstawienia zagadnienia prawnego składowi siedmioosobowemu Sądowi Najwyższemu uzasadnione jest jedynie w sytuacji, gdy w będącej przedmiotem

rozważań sprawie, tj. dotyczącej rozpoznania kasacji lub innego środka odwoławczego, wystąpią „poważne wątpliwości co do wykładni prawa będących podstawą wydanego rozstrzygnięcia” (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2009 r., I KZP 24/08, OSNKW 2009, z. 3, poz. 20.).

Określona we wspomnianej regulacji instytucja odnosi się do tzw. pytań konkretnych, a więc zagadnień pojawiających się przy rozpoznawaniu określonej sprawy. Uzasadnione przy tym jawi się odwołanie do - wprawdzie dotyczącej innego układu procesowego, lecz strukturalnie podobnej - instytucji pytania prawnego określonego w art. 441 k.p.k., zgodnie z którym, jeżeli przy rozpoznawaniu środka odwoławczego wyłoni się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, sąd odwoławczy może odroczyć rozpoznanie sprawy i przekazać zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. W tym kontekście w literaturze wskazuje się, że „Sąd Najwyższy dokonuje (...) wykładni określonego przepisu (lub przepisów) tylko w związku z konkretną sprawą, rozpoznawaną przez sąd odwoławczy, w której usunięcie wątpliwości co do kwestii prawnych pozwoli na prawidłowe jej rozstrzygnięcie” (zob. D. Świecki, [w:] J. Skorupka (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2015, s. 1131).

W niniejszej sprawie zwykły skład Sądu Najwyższego postanowił odroczyć rozpoznanie sprawy w związku z powziętymi poważnymi wątpliwościami co do wykładni przepisu art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustawy (dalej jako z.u.p.n.), dotyczącymi charakteru i zakresu regulacji tego przepisu przejściowego, których rozstrzygnięcie ma przesądzający wpływ na treść orzeczenia w sprawie.

Rozstrzygnięcie tego zagadnienia ma istotne znaczenie w kwestii możliwości zastosowania art. 13 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (dalej jako u.p.n.) – w brzmieniu przed 2 stycznia 2014 r. – wobec nieletniego, który popełnił czyn karalny, o którym mowa w art. 1 ust. 2 pkt 2 lit. a u.p.n., o ile postępowanie zostało wszczęte i niezakończone przed datą wejścia w życie ustawy nowelizującej. Wątpliwość, jaką w toku postępowania powziął Sąd Najwyższy w składzie zwykłym, dotyczy charakteru i zakresu normy zawartej w przepisie przejściowym, określonej w art. 4 ust. 1 z.u.p.n.

Analiza orzecznictwa Sądu Najwyższego zawierającego wykładnię przepisu art. 4 ust. 1 z.u.p.n. wskazuje, że w odniesieniu do tego przepisu wydano stosunkowo niewielką liczbę judykatów, które cechuje rozbieżna interpretacja. W ramach orzeczeń opowiadających się za mieszanym, materialno-procesowym charakterem normy zawartej w przepisie przejściowym, wymienić należy wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 29 października 2015 r., IV KK 209/15 oraz z dnia 8 kwietnia 2014 r., IV KK 77/14. Wśród orzeczeń wspierających drugi pogląd, zgodnie z którym wraz z uchYLENIEM art. 13 u.p.n. nie ma podstawy prawnej do pociągnięcia i karania osoby dorosłej za jej czyny karalne popełnione w okresie nieletniości, wymienić trzeba orzeczenia: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2018 r., II KK 384/18 i w tej samej sprawie wyrok SN z dnia 9 stycznia 2020 r. II KK 384/18; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2021 r., IV KK 153/21; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 2014 r., II AKa 5/14.

W kontekście przedmiotowego zagadnienia przypomnieć należy, że przepisy przejściowe regulują zastosowanie określonych przepisów o charakterze materialnoprawnym lub przepisów proceduralnych w odniesieniu do sytuacji (stanów faktycznych), które wystąpiły w czasie obowiązywania przepisów prawnych wcześniejszych, już nieobowiązujących, ale których skutki występują nadal w czasie obowiązywania przepisów „nowych”, np. nadal toczy się postępowanie prawne w danej sprawie (por. A. Redelbach, Wstęp do prawoznawstwa, Toruń 2002, s. 153). Można zatem w uproszczeniu powiedzieć, że są łącznikiem między nowym prawem a dotychczasowym.

Legislator ma kilka sposobów normowania zagadnień objętych przepisami przejściowymi. Jednym z nich jest przedłużenie obowiązywania dotychczasowego prawa. Oznacza to przyjęcie, że do czasu wygaśnięcia stosunków prawnych powstałych w czasie obowiązywania „dawnego” prawa oraz do czasu ustania następstw zdarzeń, które powstały „pod rządami prawa danego”, czy do czasu zakończenia spraw będących w toku, będą miały zastosowanie przepisy prawne, które obowiązywały w czasie powstania owych stosunków, zdarzeń czy ich następstw (por. S. Wronkowska [w:] S. Wronkowska, M. Zieliński, Komentarz do zasad techniki prawodawczej, Warszawa 2004, s. 84.). Zaletą takiego rozwiązania jest niewątpliwie poszanowanie zasady ochrony interesów w toku, ponieważ

podmioty, które ułożyły sobie stosunek prawny na podstawie dotychczasowych przepisów, będą według tych regulacji ten stosunek kończyć. Wszelkie działania podejmowane są w oparciu o dotychczasowe prawo, a uczestnicy stosunków prawnych nie są zaskoczeni. Taka formuła rozstrzygnięcia problemu intertemporalnego gwarantuje także stabilność systemu prawnego, stąd też omawiane rozwiązanie jest stosowane stosunkowo często (por. P. Hofmański (red.), System prawa karnego procesowego, Zagadnienia ogólne, t. I, Warszawa 2013, s. 500).

Językowa wykładnia art. 4 ust. 1 z.u.p.n., zawierającego normę prawną o charakterze intertemporalnym prowadzi do wniosku, że w sprawach wszczętych i niezakończonych przed dniem 2 stycznia 2014 r. (data wejścia w życie ustawy) należy stosować przepisy dotychczas obowiązujące zarówno te o charakterze materialnym, jak i procesowym. Ustawodawca nie rozróżnił bowiem, czy czasowe stosowanie przepisów dotychczasowych odnosi się do przepisów prawa materialnego, czy procesowego. Użył co prawda sformułowania „do postępowań”, co mogłoby sugerować, że zawarta norma odnosi się wyłącznie do przepisów proceduralnych regulujących przebieg wszczętych i niezakończonych postępowań, to jednak owo postępowanie karne służy przecież realizacji norm prawa karnego materialnego. Zasięg działania przepisu przejściowego należy wiązać ze sformułowaniem „stosuje się przepisy dotychczasowe”. Określenie to nie jest jednak równoznaczne ze zwrotem „postępowanie toczy się według przepisów dotychczasowych”. Stąd też zasadnym jest uznanie, że sformułowanie to, jako mające znacznie szerszy zakres, odnosi się do wszystkich przepisów, zarówno procesowych, związanych z tokiem postępowania i regulujących tzw. „kinetykę” oraz „statykę” procesu, jak również do przepisów prawa materialnego. Tym samym zakres użytego w tym przepisie zwrotu wskazuje, że ma on charakter mieszany i reguluje kwestie związane z przepisami prawa procesowego oraz materialnego, a tym samym odnosi się zarówno do norm prawa procesowego, jak i materialnego.

Za taką interpretacją pośrednio przemawia również analiza uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej, stąd też należy wnioskować, że w sytuacji, gdy postępowanie w sprawie nieletniego zostało wszczęte i niezakończone merytorycznie do dnia 2 stycznia 2014 r., zgodnie z zakresem art. 4 ust. 1 z.u.p.n.,

postępowanie to powinno być zakończone w oparciu o przepisy ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 stycznia 2014 r., w tym o przepisy tej ustawy o charakterze materialnym.

Zasady prawa intertemporalnego, dotyczące uregulowań prawa karnego materialnego, reguluje przepis art. 4 § 1 k.k., zgodnie z którym, jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, stosuje się ustawę nową, jednakże należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest względniejsza dla sprawcy. Podkreślenia wymaga jednak okoliczność, że przepis ten będzie miał zastosowanie tylko wówczas, gdy odmiennej reguły kolizyjnej nie określi sam ustawodawca w ustawie nowelizującej (por. uchwała całej Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 1999 r., I KZP 15/98, OSNKW 1999, z. 1- 2, poz. 1; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2005 r., II KK 195/05, czy wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 r., SK 21/99, OTK 2000, Nr 5, poz. 144). Reguła kolizyjna zawarta w art. 4 ust. 1 z.u.p.n., wyłączyła w przedmiotowej sprawie, mimo oczywistego materialnego charakteru art. 13 u.p.n., możliwość zastosowania art. 4 § 1 k.k., albowiem art. 4 ust. 1 z.u.p.n. stanowi przepis szczególny, wyłączający stosowanie zasady względności. Tym samym utrata mocy z dniem 2 stycznia 2014 r. art. 13 u.p.n., w połączeniu z zakresem przepisu przejściowego - art. 4 ust. 1 z.u.p.n., oznacza jedynie derogację częściową przepisu art. 13 u.p.n. i odnosi się do czynów popełnionych po wejściu w życie ustawy nowelizującej lub popełnionych do dnia 1 stycznia 2014 roku, o ile w tym czasie przeciwko nieletniemu nie zostało wszczęte stosowne postępowanie. Ustawodawca w art. 4 ust. 1 z.u.p.n. nie wyłączył postępowań w sprawach o popełnione przez nieletnich czyny karalne, wskazane w art. 1 § 2 pkt 2 lit. a ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, wszczętych i niezakończonych przed dniem 2 stycznia 2014 r. oraz nie określił w przepisach przejściowych sposobu ich zakończenia. Świadczy to zatem o wyraźnej woli ustawodawcy, aby w takich wypadkach sprawcy ponieśli odpowiedzialność na dotychczasowych zasadach.

Jak słusznie dostrzegł prokurator Prokuratury Krajowej w pisemnym stanowisku, w przypadku braku takiej woli, ustawodawca dałby temu wyraz, jak to uczynił w przepisach przejściowych do nowej ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. z 2022, poz 1700), zgodnie z którymi

wszczęte i niezakończone do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy postępowania rozpoznawcze ulegają umorzeniu z mocy prawa w razie wystąpienia przesłanek w nim wskazanych.

Trafne są przy tym uwagi Sądu Najwyższego zawarte w uzasadnieniu uchwały z dnia 25 października 2000 r., I KZP 24/00 (OSNKW 2000, z. 11 – 12, poz. 96), w której stwierdzono m.in., że o charakterze normy prawnej nie decyduje systematyka aktu prawnego ani tytułarna jego część, lecz treść i cel przepisu. Podkreślono, że odnosząc się do tej kwestii, Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 17 marca 2005 r., I KZP 4/05 (OSNKW 2005, z. 3, poz. 27), wskazał, iż w orzecznictwie i literaturze „opisuje się (...) wzajemne związki i przenikanie norm procesowych i materialnych, wynikające z dopełniającej funkcji prawa procesowego wobec prawa materialnego oraz ze spełnienia postulatu kompleksowości uregulowań. Wobec tego nie należy do rzadkości umieszczanie norm procesowych wśród norm prawa materialnego i odwrotnie oraz redagowanie takich przepisów (norm mieszanych), w których tekście wyróżnić można zwroty odnoszące się do kwestii odpowiedzialności i zwroty odnoszące się do postępowania albo takie, w których jednym i tym samym zwrotem reguluje się kwestie z obu tych zakresów”. Niewątpliwie fakt umieszczenia danego przepisu w konkretnym akcie prawnym (np. dotyczącym przepisów proceduralnych), czy w wyraźnie wyodrębnionej jednostce redakcyjnej, grupującej określone normy (np. rozdziale), stanowi pewną, aczkolwiek nieprzesadną, wskazówkę interpretacyjną co do charakteru danej normy prawnej. Jednocześnie powody wprowadzenia danej normy mogą świadczyć o określonej funkcji przepisu, istotnej w kontekście różnic zachodzących między normami karnego prawa materialnego i procesowego.

Należy jednocześnie pamiętać o tym, że derywacyjna koncepcja wykładni prawa wskazuje na konieczność uruchomienia dyrektyw pozajęzykowych (systemowych i funkcjonalnych), także wtedy, gdy wykładnia językowa doprowadziła do uzyskania jednoznaczności wyrażenia normokształtnego. Derywacyjna koncepcja wykładni żadnych w tym względzie ograniczeń nie formułuje. Należy zaznaczyć, że odstępienie od rezultatu językowego czy przełamanie go przez dyrektywy systemowe i funkcjonalne, w równym stopniu dotyczy języka prawniczego i ogólnego (powszechnego). W pewnym stopniu nie

dotyczy jedynie języka prawnego (treści jednoznacznie sformułowanych definicji legalnych).

W każdym razie – jak się podnosi - nawet jednolita wykładnia przyjmowana w literaturze prawniczej lub orzecznictwie sądowym (języku prawniczym) nie jest nigdy dana raz na zawsze i pod pewnymi warunkami można od niej odstąpić. Jednocześnie, w przeciwieństwie do jednolitości wykładni – niezmiennność (jednostajność) wykładni jest stanem niepożądanym. Innymi słowy, wykładni prawniczej nie można absolutyzować, wobec czego istnieje możliwość odstąpienia od w pełni zgodnego prawniczego rozumienia jakiegoś przepisu, bądź jego fragmentu. Ogólnie można przyjąć, że warunkami takiego odstąpienia są m.in. rezultaty oczywiście niespójne z wartościami przypisywanymi racjonalnemu prawodawcy (szerzej zob. M. Zieliński, Wykładnia prawa. Zasady. Reguły. Wskazówki, Warszawa 2017, s. 211–212; zob. też O. Bogucki, Model wykładni funkcjonalnej w derywacyjnej koncepcji wykładni prawa, Szczecin 2016, s. 18).

W tym kontekście należy zwrócić uwagę na charakter ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, zmienionej ustawą z dnia 30 sierpnia 2013 r., zawierającej przepis przejściowy podlegający spornej interpretacji.

Zawiera ona bowiem zarówno przepisy o charakterze procesowym, materialnym, jak i przepisy wykonawcze. Kompleksowość tej regulacji uzasadnia potrzebę i racjonalność redagowania przez ustawodawcę w aktach prawnych dotyczących postępowania w sprawach nieletnich przepisów przejściowych o charakterze mieszanym, obejmującym swoim zakresem zarówno przepisy materialne, procesowe, jak i wykonawcze. Skoro ustawodawca w treści art. 4 ust. 1 drugiej z tych ustaw, wyłączył wprost z uregulowań ustawy kwestie związane z postępowaniem wykonawczym, nie określając przy tym innych warunków stosowania dotychczasowych przepisów, to należy stwierdzić, że zapis ten odnosi się do pozostałego zakresu ustawy - tj. przepisów - tak materialnych, jak i procesowych. Ważkim argumentem na poparcie tej tezy jest również pierwotne brzmienie projektu ustawy o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych z dnia 15 lutego 2013 r. (Sejm

VII kadencji, druk nr 1130). W projekcie tym przepis przejściowy nosił oznaczenie art. 3 i stanowił:

1. Do postępowań w sprawach, o których mowa w art. 2 ustawy wymienionej w art. 1, wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy, stosuje się przepisy dotychczasowe.
2. Czynności procesowe dokonane przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy są skuteczne, jeżeli zostały dokonane z zachowaniem przepisów dotychczasowych.

Zapisy te nie zawierają wyłączenia odnoszącego się do postępowań wykonawczych. Słuszne w tym względzie są uwagi Prokuratora Generalnego zawarte w kasacji złożonej w niniejszej sprawie, a odnoszące się do racjonalności ustawodawcy, że skoro rozważając zasady intertemporalne ów racjonalny ustawodawca wyłączył ze stosowania przepisy dotychczasowe wyłącznie w zakresie postępowań wykonawczych - pozostałe przepisy ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich obowiązujące do dnia 1 stycznia 2014 r. - zarówno procesowe, jak i materialne, podlegają regule określonej w art. 4 ust. 1 z.u.p.n. (w finalnym brzmieniu).

Nie bez znaczenia dla rozstrzygnięcia omawianego zagadnienia jest także wykładnia celowościowa. Gdyby bowiem ustawodawca chciał, by w postępowaniach wszczętych przed dniem wejścia w życie ustawy zmieniającej, które nie zostały zakończone, nie stosować art. 13 u.p.n., to taka wola zostałaby wyraźnie wyartykułowana, jak zostało to uczynione właśnie wobec postępowania wykonawczego. Tym bardziej, że z uzasadnienia projektu wynika, iż wola ustawodawcy było „zapewnienie przejrzystości rozwiązań”.

Pomocnym dla umotywowania niniejszego stanowiska - poza argumentami przytoczonymi w kasacji Prokuratora Generalnego analizującej konsekwencje płynące z zapisów „stosuje się przepisy dotychczasowe” - mogą być również wnioski wynikające z leksykalnej analizy tego sformułowania. Jest ono bowiem zakresowo szersze od określenia „toczy się (według przepisów)”. Warto zauważyć, że według słownika języka polskiego „stosować” to - używać czegoś w określonym celu w określonych okolicznościach; stosować przepisy, metody, zasady. Natomiast „toczyć się” (o zadaniach) - to dziać się (por. Nowy Słownik Języka Polskiego, pod

red. E. Sobol, s. 962 i 1034). „Stosowanie”, w odróżnieniu od „toczenia się”, które mogłoby się odnosić wyłącznie do kinetyki procesu - semantycznie jest pojęciem szerszym, obejmującym również jego statykę, jak i normy materialno-prawne.

Jak zasadnie dostrzegł Sąd zadający pytanie prawne, redakcja art. 4 ust. 1 ustawy zmieniającej jest zbliżona do brzmienia przepisu art. 96 § 1 nieaktualnej pierwszej wersji ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, obowiązującej od dnia 12 listopada 1982 r. do 1 kwietnia 1992 r. (Dz. U. z 1982 r., Nr 35, poz. 228). Porównanie treści obu regulacji dostarcza zatem kolejnego argumentu uprawniającego przyjęcie, że zastosowanie w art. 4 ust. 1 ustawy zmieniającej określenia „do postępowań w sprawach nieletnich” winno świadczyć o objęciu zakresem pojęciowym wszystkich etapów i trybów postępowań prowadzonych na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Z kolei określenie „stosuje się przepisy dotychczasowe” dotyczy wszystkich przepisów, tak o charakterze procesowym, jak i materialnym. Podkreślenia wymaga również, że ustawodawca w art. 4 ust. 1 ustawy zmieniającej nie wyłączył postępowań w sprawach o popełnione przez nieletnich czyny karalne, wskazane w art. 1 § 2 pkt 2 lit. a ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, wszczętych i niezakończonych przed dniem 2 stycznia 2014 r. oraz nie określił w przepisach przejściowych sposobu ich zakończenia. Jak już wcześniej zauważono, gdyby intencją ustawodawcy było rzeczywiście wyłączenie możliwości stosowania w omawianym przypadku przepisów Kodeksu karnego i Kodeksu postępowania karnego, musiałby szczegółowo i wyraźnie to określić.

Pomocna przy określeniu interpretacji tego przepisu może być wykładnia funkcjonalna, polegająca na ustalaniu znaczenia przepisu w oparciu o przesłanki, które decydują o funkcji danego przepisu. W toku tej wykładni należy odwołać się do celu jaki ma spełnić przepis. Szczególnym rodzajem wykładni funkcjonalnej jest wykładnia celowościowa, odwołująca się do skutku, jaki zgodnie z zamierzeniem ustawodawcy ma osiągnąć interpretowana norma. Bez wątplenia celem normy zawartej w art. 4 ust. 1 ustawy z.u.p.n. było, aby nieletni sprawcy, w takich wypadkach, ponieśli odpowiedzialność według dotychczasowych zasad. W przypadku braku takiej woli ustawodawca dałby temu wyraz, jak to uczynił w przepisach przejściowych do nowej ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o

wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. z 2022 r., poz. 1700), zgodnie z którymi wszczęte i niezakończone do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy postępowania rozpoznawcze ulegają umorzeniu z mocy prawa w razie wystąpienia przesłanek w nim wskazanych.

Istotnym z punktu widzenia wykładni racjonalnej i zasady skutecznej represji, przemawiającym za prezentowanym poglądem jest także fakt, że wyłączenie spod zakresu regulacji postępowań w sprawach wszczętych i niezakończonych przed dniem 2 stycznia 2014 r. o czyny karalne, o których mowa w art. 1 § 2 pkt 2 lit. a - w tym czynów o znacznym ciężarze gatunkowym - w istocie skutkowałoby ich depenalizacją. Przyjęcie zatem stanowiska o jedynie procesowym charakterze art. 4 ust. 1 z.u.p.n., stałoby w rażącej sprzeczności z zasadą skutecznej represji.

Utrata mocy art. 13 u.p.n. z dniem 2 stycznia 2014 r., w połączeniu z zakresem przepisu art. 4 ust. 1 z.u.p.n. (jako przepisu przejściowego), nie stoi zatem na przeszkodzie zastosowaniu uchylonego art. 13 u.p.n. wobec nieletniego, który czyn popełnił przed dniem 2 stycznia 2014 r., i co do którego postępowanie zostało w tym czasie wszczęte, lecz nie zostało zakończone. Powyższe oznacza jedynie częściową derogację art. 13 u.p.n. i odnosi się do czynów popełnionych po wejściu w życie ustawy zmieniającej lub popełnionych do dnia 2 stycznia 2014 r., o ile w tym czasie przeciwko nieletniemu nie zostało wszczęte i niezakończone postępowanie.

Uwzględniając powyższe należy przyjąć, że **zawarte w art. 4 ust. 1 *in fine* ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2013 poz. 1165) sformułowanie „stosuje się przepisy dotychczasowe” odnosi się zarówno do przepisów o charakterze procesowym, jak i materialnym**

Z powyższych względów Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów udzielił odpowiedzi, jak w uchwale.

